

stih i smisla, izvesnu razbarušenost, kao da je pesniku bila želja da ostavi utisak nebrizljivosti. Kao da je htio da kaže da je poezija negde drugde. Veza između Stefanovića i pesnika posle prvog svetskog rata je u korišćenju jezičkih sloboda, kovanja novih reči. (No, prvi rat je tek trebao da se dogodi da bi se čitav jedan svet radikalno doveo u pitanje).

I tu bismo na trenutak zastali. I vratili se u godinu 1911., koja je po mnogo čemu prelomna u srpskoj književnosti. Tu bismo se već morali dotaci i kontinuiteta. Stefanovićeve kritičke misli gde se eksplicitno čita Stefanovićevo pripadanje »drugoj moderniji«. Dok u poeziji — dovoljno je videti i Stefanovićeve antologijski izbor iz tri njegove prethodne knjige, koji je pod naslovom *Sunce i senke* objavio 1912. godine — dok u poeziji, dakle, Stefanović ostaje negde između dve moderne.

majko preobraženje miodrag petrović

* * *

kuća se talasa
u naručju glavnog majstora

niko ne zna njene dimenzije
otpornost
praiskonskih zebnji
ni gde
počinje tavan u gori
prag iskušenja
ni gde svršava se pos'o tesara

glavni majstor se osamio
posmatra zvezdano nebo
središte spavaće sobe
proučava
mnogi su već na nogama radnici
gde će biti prozori gde vrata
stepenište u kom vremenu
u dubini srca ponor gde
koraci majstora odjekuju

u lavirintima
kroz koje proneće
osinje svoje nagone kao svetiljku
device prinose
libelu — devicu
u snu
drže
mladi momci visak
kuća se talasa
okreće se.

* * *

kad podignem ruku da zapišem
misao
ruka klone
kad podignem misao da zapišem
ruku
hiljadugodišnji
krov
zaleće se iz ugla u ugao
udara u zidove i okna
pitanje njegovo

u neku rupu uzdrhtalu
zavučem se
prosipam crnu supu
i znam: miris paljevine
pesma
gde je.

* * *

maše mi
iz daljine
ruka

krvav posao
nastavlja se

kroz sijaset kapija
sijaset majstora
niko da zine.

* * *

slazu majstori prazninu na
prazninu
pada
prašina
na prašinu
vrača se
pauc
u paučinu
u zimu
dani kraćaju
dim se dimi
ništa sve to čini
napredak u službi

gradi se gradi i razgrađuje
ne nasedaj glasinama

vrt je podignut mama i ograda
zasadena zimzelena
i ptičice su grlatije
psi izabrani među najodanijima
u trku čuvaju je
i lajanju

ne brini majko majčice
slazu se majstori nad majstorima
slazu se njihove žene
biće to dvorac zaista
biće za svagda
i glas moj beskrajn
pesma vesela
vazda
skliznuće
poput pauka protomajstora
u paučinu materinu.

* * *

majka leži
u 40 soba

jedan njen pogled
osinje svoje nagone kao svetiljku
device prinose
libelu — devicu
u nas.

* * *

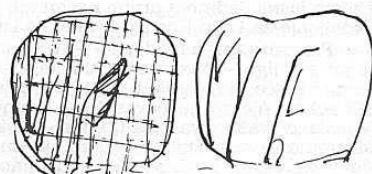
a. badnjareviću

skupljaju se muve na komad mesa
na dobar komad
ali ja čujem glas harmsa krvav
i prevodim ga na svoj jezik

vrata su zatvorena drugim
ključevima
unutra pada
zlatna kiša

harms se razboleo
harms se teško razboleo
hoće da umre

oslanjajući se jedni o druge
harmsovi prijatelji
pronose njegovo telo kao slamčicu

* * *

Nisam tamo gde me zakopavaju
sipajući zemlju u zemlju

tražeći reči
spoljašnjem svetu reći me
prilagođavaju

i što više napredujem
i što više napredujem
život mi postaje izlisljiji

moji najdragoceniji dani sećanja
nisu

ah, tiranijo
idealnog jedinstva
ne mogu da te volim

dok sam u škripcu
moliću se škripcu.

1. Tin Ujević: »Sibe Miličić: *Knjiga Radosti, Demokracija*, II/257, 1920, str. 2.
2. Jednostavan naslov je potpuno u duhu doba i izvesnog obožavanja pesme. Jovan Dučić je svoje zbirke iz 1901. i 1908. godine naslovio samo sa: *Pesme*. Aleksa Santić, pak, sve tri (1901, 1908, 1911), pa Milan Rakić, Milan Đurčin, Laza Kostić, Vojislav Ilić Mladi i da ne nabrajamo. Dovoljno je zaviriti u knjigu Dragiša Vitoševića: *Srpsko pesništvo 1901—1914*, I i II, Beograd 1975.
3. Videti: *Srpski književni glasnik*, 1904, knj. XI, str. 314—315.
4. Milan Čurčin: *Pesme Svetislava Stefanovića, Srpski književni glasnik*, 1905, knj. XV, str. 152—158.
5. Pavle Lagarić: *Svetislav Stefanović. Pesme originalne i prevedene, Delo*, 1904, knj. XXXII, str. 138—140.
6. Pavle Lagarić: *Onima kojih se tiče, Bosanska vila*, 1908, sv. 2, str. 30.
7. Interesantno je da je sličnu zamerku uputio i Svetislav Stefanović Jovanu Dučiću: »Pesnika većma rastužuje uveo list, nego uvela nada njegovog naroda. To je moderno u drugom svetu, pa što da ne bude i kod nas«. Videti Stefanovićeve tekst: *Pesme Jovana Dučića, Nova iskra*, 1902, knj. IV, str. 28.
8. Boško Petrović (potpis: Stevanov): *Svetislav Stefanović. Pesme originalne i prevedene, Bosanska vila*, 1904, sv. 7, str. 133—134.
9. B. A. C. Svetislav Stefanović. *Pesme originalne i prevedene, Brankovo kolo*, 1904, sv. 4, 123—128. ko je pisac ovog teksta ne znamo. Komentarišući pisma Laze Kostića (u *Letopisu Matice srpske* 1931 i 1932. godine) Stefanović je napisao da nije uspeo da sazna ime autora tog teksta.
10. Ne treba gubiti iz vida da se tada pod iskrenošću podrazumevala ispovednost, ali ne prava, potpuna ispovednost, već — kako je to pokazao Dragiša Vitošević u pomenutoj knjizi — »izvesno umereno, uzdržano, čedno poluispovedanje«. Otuda je verovatno najviše hvaljena iskrenost Alekse Santića.
11. Rikard Nikolić: *Svetislav Stefanović. Pesme originalne i prevedene, Brankovo kolo*, 1904, sv. 19, str. 605—606.
12. Jovan Hranilović: *Pesme originalne i prevedene, Letopis Matice srpske*, 1904, knj. 225, str. 99—101.
13. Jovan Hranilović tu verovatno ima u vidu Stefanovićeve tekst o *Gordani Laze Kostića*, kao i prikaz Kostićeve knjige o Zmaju, koje je Stefanović objavio 1901 i 1902. godine u *Letopisu Matice srpske* i *Prijegledu Male biblioteke*.
14. *Samouprava*, 1905, str. 37—38.
15. Stefanović ponekad jednostavno prepeva svoj kritički tekst. Posle prvog rata se to češće događalo u njegovoj poeziji.
16. Videti: *Književna nedelja*, 1905, sv. 16, str. 44—46; sv. 17, str. 58—60; i sv. 20, str. 95. Razrešenje pseudonima spomenutih iz Stefanovićeve komentara pomenutih pisama Laze Kostića.
17. Ista ta kritika Ota Hauzera pojavila se 1905. godine i u mostarskom *Prijegledu* koji je izlazio kao *Prilog Male biblioteke*. Prevodilac je bio Vladimir Corović.
18. Videti: *Letopis Matice srpske*, 1905, knj. 231, str. 96—100.
19. Ilija Ivačković: *O poeziji Svetislava Stefanovića, Brankovo kolo*, 1905, sv. 43, str. 1351—1358.
20. Ilija Ivačković: *Svetislav Stefanović. Pesme originalne i prevedene, Nova iskra*, 1904, sv. 4, str. 124—128.
21. Početak pesme *Proleće* je: »Mirise zemlja sočna, sveža, jedra. / Sve klija, pupi, svud strujanje, vrenje. / Cisto se vidi gde zemlji iz nedra / Život kroz žile, siše podmlađanje.« (Ne znam zašto, ali čitanje te Stefanovićeve pesme uvek me podseti na jednu Disovu kasnije napisanu: »Kod vas je proleće. Došle su vam laste. / Oživele vode, durdevak i ruže. / I mirise zemlja, koja stalno raste / U grob i tišinu, moj daleki druže«).
22. Pavle Popović: *Stanje današnje srpske književnosti, Brankovo kolo*, 1905, sv. 51, i 52.
23. — ja (Milan Begović) *Svetislav Stefanović — Pesme, Savremeni*, 1908, sv. 4.
24. Marko Car: *O pjesmama Svetislava Stefanovića, Letopis Matice srpske*, 1906, knj. 235, str. 95—103; knj. 236, str. 80—82.
25. Tekst *Vulgurizacija književnosti* Stefanović je objavio u mostarskom *Prijegledu* 1905. godine. Tu kaže da realizam koji je u početku htio da preporodi književnost sve dublje tone i gotovo dovodi do same negacije umetničkog karaktera književnosti.
26. Dalje kaže da oni ljudi koji teže da oslobode književnost od uskog kruga realne stvarnosti bivaju predstavljani kao imitatori stranog: i tu se Stefanović zalaze za »pritičaj« velikih stranih literatura. Jednom rečju, vulgurizacija književnosti bi se dogodila kada bi se književnost spustila do uloge registratora stvarnih živih prilika. (Da je opevano realno stanje pod Turcima, mi ne bismo imali veličanstvenu herojsku epiku, tvrdi Stefanović u tom tekstu).
27. Sinisa (Vojislav Ilić Mladi): *Svetislav Stefanović. Pesme... Bosanska vila*, 1907, sv. 1, str. 13.
28. Vojislav Ilić Mladi je svoj tekst preštampano u knjizi pamfleta *Dela i ljudi* 1921. godine. Zaključak (malo izmenjen) o Stefanoviću je još pogubniji: »Biće veoma žalosno, ako, i posle svega navedenog, u našoj zemlji bude bilo kritičara, koji će u Svetislavu Stefanoviću i dalje gledati na »velikog« nego uopšte pesnika...«
29. Interesantno je da je Vojislav Ilić Mladi u svoju *Antologiju srpske poezije* od Branka do danas 1920. godine uvrstio tri Stefanovićeve pesme: *Kob*, *San sna* i *Pred kraj leta*. Ovo treba ostaviti bez komentara. (Uzgred, jedina zajednička tačka između njih dvojice je odnos prema Škerliću).
30. Branko Lazarević: *Svetislav Stefanović kao lirski pesnik, Srpski književni glasnik*, 1907, knj. XIX, sv. 1, str. 52—63; sv. 3, str. 210—226.
31. U *Brankovom kolu* 1907. godine, broj 41, str. 1266—1271, u tekstu *Malo odgovora kritici Srpskog književnog glasnika*, Stefanović polemise sa pojedinim Lazarevićevim stavovima. Dokazuje da duga može biti iznad oblaka, potom brani svoju pesničku sliku u kojoj mesec posreć i klesa — kaže da nije »patološka« figura iz narodne poezije: »Mesec kolo vodi, sunce se smeje«. I konačno, Stefanović je prebrojao slova R, Z i L i pokazao da u njegovoj poeziji ima manje tih, navodno grubih suglasnika negoli kod Dučića i Rakića.
32. Godina 1907. je, po svojoj prilici, bila nesretna za Svetislava Stefanovića. Pored negativnih prikaza Vojislava Ilića Mladog i Branka Lazarevića, te godine ga u *Srpskom književnom glasniku* napada i Vojislav M. Jovanović povodom knjige *Iz engleske književnosti*. Pavle Popović u nastavcima piše odgovor na Stefanovićeve kritiku objavljenu u *Delu* o Popovićevoj studiji *Prilovetka o devojci bez ruku*. Iz pisma Milanu Ševiću iste te godine, saznajemo da je u požaru koji je bio izazvan željezničkim sudarom Stefanović doživeo da mu izgori kutija sa rukopisima za disertaciju o Šekspiru.
33. Odnos Jovana Škerlića i Svetislava Stefanovića je predmet jednog drugačijeg teksta. No, treba reći da postoji doslednost u Stefanovićevoj odbrani poezije. Povodom Disa piše sjajan, usudujemo se reći, manifest: *Čast i sloboda tvorcima*. (U vreme dok drugi budu pisali manifeste — nekoliko godina docije — Stefanović će se ponašati kao da je došao da održi govor posle pobeđene svojih ideja. Takav tekst mu je, na primer, onaj u *Putevima* iz 1922. godine, naslovljen sa *Širim horizontima*).
34. Jovan Dučić: *Spomenik Vojislavu, Delo*, 1902, knj. XXIV, str. 246—252.
35. Koliko je forma presudna vidimo iz polemike Radivoja Vrhovca i Svetislava Stefanovića 1901. godine u *Brankovom kolu*. Vrhovac je jasan: »Mi ćemo g. Svetislavu iskreno odmah kazati da mi u srpskoj literaturi (što iole vred) ne znamo lošijih stihova (o pesničkoj sadržini ne govorimo) od nekih njegovih...«
36. Dragiša Vitošević kaže da je Kostić Stefanoviću bio blizak širinom kulture, spojem nacionalnog i evropskog duha, oduševljenjem za Šekspira, za kontrarno sagledavanje sveta. Nabraja Vitošević i kovanice u Stefanovićevoj poeziji napravljene po Kostićevom uzoru, ali i čitave stihove koji kao da su Kostićevi. Tako, na primer, u pesmi *Tajna* čitamo: »I ne znajući da je tu mom žicu / Izvor i uvor, snaga mi i slom...«
37. Naravno da je taj uticaj bio najizraženiji u Stefanovićevoj prvoj knjizi.
38. U pesmi *Pogled* (III knjiga) Stefanović piše: »Davnina siva meni sve je bliže, / Ja osećam i mrtvog srca kam. / Jer svako biće što kroz mene stiče / Ja pratim, živim, tonem s njim i sam...«
39. Radovan Vučković: *Poetika hrvatskog i srpskog ekspresionizma*, Sarajevo, 1979.